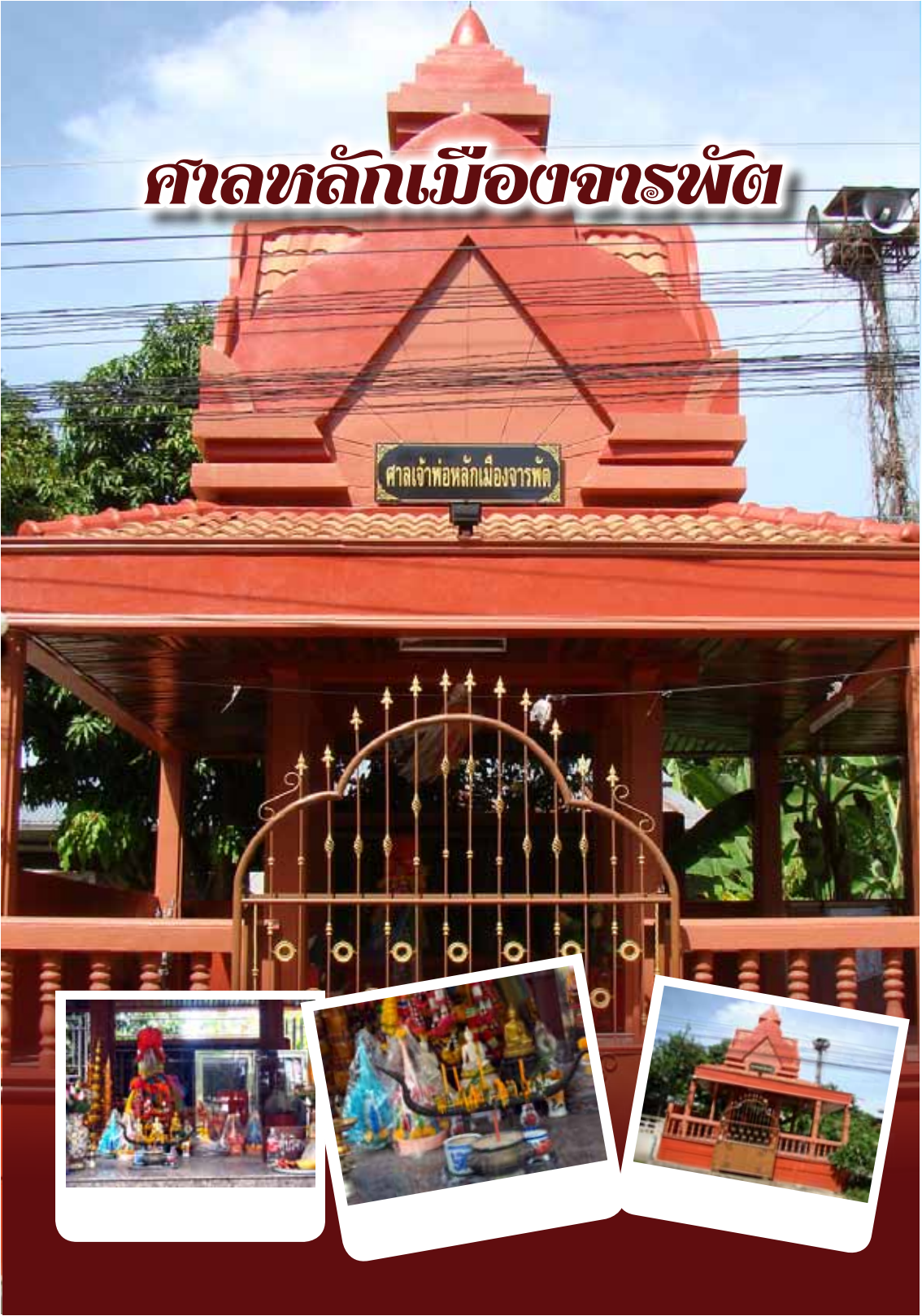

ศาลหลักเมืองจันท

ศาลหลักเมืองจารพัต

พิมพ์ครั้งที่ 1 เมษายน 2556

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์รุ่งธนเกียรติออฟเซ็ท 253, 253/1 ถ.เทศบาล 3
ต.ในเมือง อ.เมือง จ.สุรินทร์ 32000
โทร. 0-4451-3128, 0-4451-5281

องค์การบริหารส่วนตำบลจารพัต

หมู่ที่ 1 ตำบลจารพัต อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 32110

โทรศัพท์ : 0-4415-0089

เว็บไซต์ : www.charapat.go.th

ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจันทบุรี

คำปรารภ... นายอำเภอคีชนภูมิ

ในโอกาสนี้ขอแสดงความยินดีของพี่น้องชาวตำบลจารพัต ที่มีโบราณสถานที่เรียกว่า ศาลหลักเมืองคู่บ้านคู่เมือง มีผู้คนมากราบไหว้สักการะบูชาศาลหลักเมืองจารพัตจำนวนมาก ซึ่งทุกปีก็จะมีประเพณีสักการะศาลหลักเมืองจารพัต ในช่วงกลางเดือนเมษายนของทุกปี ดังนั้นเมื่อชาวตำบลจารพัต ได้มีการปรับปรุงศาลหลักเมืองจารพัตหลังใหม่จึงมีศรัทธาอย่างล้นหลาม ทั้งการบริจาคทรัพย์สินเงินทองเป็นทุนสมทบจากพี่น้องประชาชนชาวตำบลจารพัตและตำบลใกล้เคียง อันเป็นที่สักการะกราบไหว้บูชา นอกจากความสวยงามของสถาปัตยกรรมที่สอดประสานระหว่างศิลปะภาคอีสาน และความสง่างามของตัวอาคารได้อย่างดียิ่ง แล้วยังเป็นความภาคภูมิใจอีกสิ่งหนึ่งที่ชาวตำบลจารพัตจะต้องแนะนำแขกบ้านแขกเมืองเข้ามาเที่ยวชมและเข้าสักการะศาลหลักเมืองจารพัต ในบางครั้งผู้ที่มากราบไหว้สักการะส่วนมากอยากทราบประวัติความเป็นมาตั้งแต่ในอดีต แต่ก็ไม่ได้มีการเรียบเรียงเป็นลายลักษณ์อักษรไว้

ดังนั้น หนังสือเล่มนี้จึงเป็นเอกสารอ้างอิงประวัติความเป็นมาของตำบลจารพัต อำเภอคีชนภูมิ ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากคณะผู้จัดทำได้นำข้อมูลที่สืบค้นได้อย่างมีคุณค่าและมีความละเอียดพอที่จะทำให้เห็นถึงความเป็นมาประวัติ ขาดิพันธ์ และความหลากหลายมิติทางด้านการปกครองในอดีต ซึ่งผู้อ่านสามารถใช้ดุลยพินิจในการวิเคราะห์และเรียนรู้แบบอย่างในการเริ่มต้นรกรากของตำบลจารพัตจนถึงปัจจุบัน อันจะก่อประโยชน์ทางด้านการศึกษา แบบอย่าง ประวัติศาสตร์ และวิถีปฏิบัติทางการปกครอง ซึ่งสามารถปรับมาใช้ได้ในสภาวะการณ์ปัจจุบันได้

ท้ายที่สุดนี้ กระผมในฐานะนายอำเภอคีชนภูมิ ต้องขอขอบคุณผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลจารพัต และพ่อแม่พี่น้องชาวตำบลจารพัต ตลอดจนหน่วยงานราชการ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ในการประสานงานทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดการรวมตัวของชาวตำบลจารพัต ที่ได้ร่วมแรงร่วมใจ สืบค้นหาข้อมูลในการเรียบเรียงประวัติความเป็นมาของศาลหลักเมืองตำบลจารพัต ประวัติของตำบลจารพัต อำเภอคีชนภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ในครั้งนี้ และที่ขาดไม่ได้ คือ คณะผู้จัดทำหนังสือเล่มนี้ จึงขอขอบคุณอีกครั้งมา ณ โอกาสนี้

นายสันติชัย คงเกลิงศิริวัฒนา

นายอำเภอคีชนภูมิ

๒๑ มีนาคม ๒๕๕๖

คำปรารภ...

นายก อบต.จารพัด

ศาลหลักเมืองจารพัด

“...ตื่น ๆ ได้เวลาเช่นไหว้ตาทหะแล้ว ตื่น ๆ ลูก ๆ ..” นี่คือคำพูดของบิดาของข้าพเจ้า เมื่อครั้งข้าพเจ้ายังเป็นเด็ก เพื่อปลุกข้าพเจ้าในเวลา 04.00 น. ของวันตรุษจีน เพื่อนำของเซ่นไหว้ไปบูชาศาลหลักเมือง หรือที่ชาวบ้านในละแวกนี้เรียกกันว่า “ตาทหะ” นั่นเอง ซึ่งศาลหลักเมืองจารพัดนั้นเป็นที่เคารพสักการะบูชาของชาวบ้านในตำบลจารพัด และตำบลข้างเคียงมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ลูกหลานจะไปสอบเรียนหรือสอบเข้าทำงาน ใครเจ็บไข้ได้ป่วย ก็จะมาทำบุญมาบนบานศาลกล่าวให้ “ตาทหะ” ช่วยให้ได้สมประสงค์ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

“ตาทหะ” จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในตำบลจารพัด ในแต่ละปีจึงมีการจัดงานเฉลิมฉลองศาลหลักเมืองขึ้นเป็นงานประจำปี ที่ตำบลจารพัดจัดขึ้นต่อเนื่องมาหลายปีแล้ว โดยมีมหรสมโภชน์มากมาย ปีนี้ก็เช่นเดียวกัน

กระผมในฐานะนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจารพัด ที่มีส่วนสนับสนุนการจัดงานเฉลิมฉลองศาลหลักเมืองจารพัดในปีนี้ จึงขอเชิญชวนพ่อแม่พี่น้องชาวตำบลจารพัด และบ้านใกล้เคียงมาร่วมงานโดยพร้อมเพรียงกัน

นายเศกสม อินทราษะ

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจารพัด

21 มีนาคม 2556

คำปรารภ...

อดีต ผอ.ร.ร.บ้านจารพัต

ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจารพัต หรือศาลหลักเมืองจารพัต เมื่อย้อนหลังอดีตไปนานหลายปีก่อนที่ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ คุณพ่อเสนอ มูลศาสตร์ เข้ามาบูรณะนั้น สภาพศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจารพัตในขณะนั้น ลักษณะเป็นเนินดินสูง มีต้นไม้ไทรแผ่กิ่งก้านร่มเย็นสบาย มีต้นข่อยใหญ่ ร่มเย็นปกคลุมศาลเจ้าพ่อหลักเมือง มีกระท่อมสังกะสีกันแดดกันฝนหลักเมืองไว้ ตอนกลางวันก็จะมียุวกะสิญจน์ไปนั่งเล่นในร่มไทร ร่มข่อยเย็นสบายใจ สดชื่น พอถึงสารทจีน ตรุษจีน จะมีกลุ่มชาวบ้านที่มาจากเมืองจีนแผ่นดินใหญ่มาเช่นไหว้บูชาศาลเจ้าพ่อหลักเมืองประจำปีและชุมชนชาวบ้านด้วย

ต่อมาคุณพ่อเสนอ มูลศาสตร์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ขณะนั้นท่านเข้ามาเยี่ยมเยียนประชาชนบ้านจารพัต พบเห็นว่าเป็นศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเก่าแก่มีประวัติศาสตร์เกิดมาพร้อมๆ กับที่บ้านจารพัตเป็นอำเภอ เป็นเมืองศรีขรภูมิพิสัยขณะนั้น ท่านได้ให้ชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจบูรณะตัดกิ่งไทรตัดต้นข่อยที่รกทึบออกแล้วยกศาลเป็นอาคารทรงไทยจั่วแหลมมุมสังกะสี เป็นอาคารศาลใหญ่กว่าเดิมที่ต่ำและเตี้ย อาคารใหม่ที่ใหญ่กว่าเดิม ดำรงสภาพเช่นนั้นมารวมหลายปีทีเดียว

ต่อมาอาคารศาลหลักเมือง ก็มีสภาพเก่าแก่มาก หลังคาชำรุดผุพังเพราะเป็นอาคารไม้ มุงสังกะสีจั่วทรงไทยพื้นคอนกรีต

มาถึงปี พ.ศ. 2548 ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ประชุมกันลงความเห็นบูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งหมด ทั้งหลัง การสร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมืองใหม่ทั้งหลัง ได้รับความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจจากชาวบ้าน กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ช่วยกันรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีจิตศรัทธาทั้งใกล้และไกลร่วมทำบุญบริจาคได้เงินหลายแสน ดังรายชื่อส่วนหนึ่ง จารึกไว้ในแผ่นศิลาขยายศาลหลักเมืองขณะนี้ และอีกส่วนหนึ่งที่บริจาครายย่อยก็มีหลายคน

สุดท้ายศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจารพัต สร้างเสร็จเป็นรูปอย่างที่เราเห็นถาวรมั่นคงขณะนี้สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2548 ปีเดียวกัน

และมีการสมโภชศาลเจ้าพ่อหลักเมืองหลังใหม่สร้างเสร็จอย่างยิ่งใหญ่และชุมชนผู้มีจิตศรัทธาทั้งใกล้และไกลต่างจังหวัดเดินทางมากราบไหว้ถวายบูชาเป็นประจำตลอดปีตลอดไปด้วยความเคารพศรัทธาอย่างยิ่ง เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจชุมชนทั้งใกล้และไกล และคนต่างจังหวัดเสมอมา และชุมชนก็มีการจัดงานบุญประจำปีศาลหลักเมืองจารพัตทุกปีในเดือนเมษายน

นายจำเริญ ใจสำคัญ

อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านจารพัต

ผู้ทรงคุณวุฒิกรรมการหมู่บ้านจารพัต

12 มีนาคม 2556

คำนำ

บ้านกุดไผทสิงขรหรือ บ้านจารพัต ซึ่งต่อมาได้ยกฐานะเป็นเมือง ศิขรภูมิพิสัย และเป็นอำเภอศิขรภูมิในปัจจุบันมีประวัติความเป็นมายาวนาน มีเสาหลักเมืองเป็นหลักฐาน เช่น เมืองอื่นๆ แต่ไม่เคยมีการบันทึก ประวัติศาสตร์เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อการศึกษาค้นคว้าเยาวชนรุ่นหลังที่ สนใจจะสืบทราบได้ก็จากการบอกเล่าของผู้สูงวัยเท่านั้น

คณะผู้จัดทำเล็งเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้ศึกษาค้นคว้าจาก เอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่พอหาได้นำมาเทียบเคียงกับคำบอกเล่าของผู้สูงวัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุดเพื่อการศึกษาค้นคว้าของ เยาวชนนักเรียนนักศึกษาและผู้สนใจใฝ่รู้จากการศึกษาประวัติศาสตร์และ โบราณคดี ซึ่งมีผู้บันทึกไว้หลายท่าน ข้อความต่างๆ อาจจะไม่ตรงกัน ข้อความบางตอนอาจขัดแย้งกันด้วยซ้ำไป ทั้งนี้เนื่องจากผู้บันทึกได้รับข้อมูลที่ แตกต่างกันแต่เมื่อพิจารณาให้ดีแล้วทุกข้อมูลเป็นความจริงทั้งสิ้น

ขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลจารพัตคณะที่ปรึกษา ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ให้การสนับสนุนทุกท่านไว้นี้

คณะผู้จัดทำ

ตำนานการสร้างเสาหลักเมือง

ตามธรรมเนียมประเพณีโบราณ การสร้างเมืองสำคัญจะต้องมีพิธียกเสาหลักเมืองก่อน เพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเมืองและมีความเชื่อว่า ต้นไม้ที่จะนำมาเป็นเสาหลักเมืองเป็นไม้มงคล เป็นที่สถิตของรุกขเทวดา ซึ่งจะดลบันดาลให้บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข คุ่มครองปกปักษ์รักษาบ้านเมือง เสาหลักเมืองจึงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมืองเคารพนับถือสักการบูชา

หลักเมืองสุรินทร์

หลักเมืองสุรินทร์สร้างมาตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานในพงศาวดารทราบแต่เพียงว่าประมาณ พ.ศ. 2470 เสาหลักเมืองผุพังแล้วเหลือแต่ศาลา เป็นอาคารไม้ หลังคามุงด้วยสังกะสี หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ด้านหลังเป็นสระน้ำชาวบ้านเรียกว่า “สระตาหลัก” ด้านทิศเหนือเป็นลำน้ำเล็กๆ สายหนึ่ง ปัจจุบันถูกถมดินทำเป็นถนนคือถนนหลักเมือง

ศาลาหลักเมืองล้อมรอบด้วยต้นตาลใหญ่ 8 ต้น และต้นไม้ใหญ่น้อยนานาชนิด ร่มรื่นจนน่าสะพรึงกลัว โดยเฉพาะเวลากลางคืนไม่มีใครกล้าย่างกรายเข้าไปใกล้

พ.ศ. 2511 ได้มีการสร้างเสาหลักเมืองและศาลาหลักเมืองใหม่ โดยกรมศิลปากรได้ออกแบบเป็นรูปปราสาทยอดปรางค์ ส่วนเสาหลักเมือง จังหวัดสุรินทร์ได้ขอให้กรมป่าไม้จัดหาไม้เพื่อจัดทำเสาหลักเมืองใหม่ กรมป่าไม้ได้มอบหมายให้นายประสิทธิ์ มณีกาญจน์ ชาวบ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลลุมสุ่ม อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี เป็นผู้จัดหา ได้ไม้ชัยพฤกษ์สูง 3 เมตร วัดโดยรอบ 1 เมตร กรมศิลปากรได้ให้ช่างแกะสลักลวดลายตกแต่ง ส่วนบนสลักเป็นรูปพรหมสี่หน้า

วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2515 ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์และคณะได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจิมเสาหลักเมืองสุรินทร์ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ทรงมีพระราชดำรัสแก่คณะผู้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททูลเกล้าฯ ว่า

“การสร้างเสาหลักเมืองนี้ดี เป็นหลักแห่งความสามัคคี ขอให้ชาวสุรินทร์
จงมีความรักสามัคคีกัน สร้างความเจริญให้ก้าวหน้า และขอให้ชาวสุรินทร์มีความ
ร่มเย็นเป็นสุข”

ประวัติเมืองจารพัต

บรรพบุรุษชาวสุรินทร์เข้าสู่อาณาจักรไทย

เมื่อประมาณ พ.ศ. 2295 ในกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ซึ่งขณะนั้นกษัตริย์
ราชวงศ์บ้านพลูหลวงทรงปกครองกรุงศรีอยุธยา และมีชนกลุ่มหนึ่งเรียกว่า “ส่วย”
ได้พากันอพยพมาจากเมืองแสนแบในแคว้นจำปาศักดิ์ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ซึ่งอยู่ทางทิศ
ตะวันออกของเมืองปากเซ แคลันลาวใต้ ประเทศลาว ปัจจุบันนี้ชนพวกนี้คือบรรพบุรุษ
ของชาวสุรินทร์ในปัจจุบัน (ไม่ใช่เขมรเหมือนที่เพื่อนร่วมชาติของเราส่วนใหญ่เข้าใจ)
“พวกส่วย” นี้เมื่ออยู่ที่เมืองอัมบือแสนแบนั้น คงเป็นเผ่าทหารในบังคับบัญชาของขุน
เจียงหรือขุนเจือง กษัตริย์ไทย อีกสายหนึ่งของลุ่มแม่น้ำโขง เป็นเหล่านักรบผู้กล้าหาญ
ชอบเป็นอิสระไม่ชอบอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของใคร การอพยพของคนพวกนี้ใช้ช้าง
เป็นพาหนะหลักในการจัดเป็นรูปขบวนคาราวานใหญ่เมื่ออพยพข้ามแม่น้ำข้ามสู่ดิน
แดนอาณาจักรปัจจุบันนั้นคงเป็นสมัยที่ขุนเจียงสวรรคตแล้วอิทธิพลของขุนเจียงเสื่อม
ลง เป็นเหตุให้ชนพวกนี้ไม่ยอมอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของกษัตริย์องค์ใหม่ ชนพวก
นี้จึงอพยพข้ามแม่น้ำโขงที่ฝั่งอำเภอยางเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ปัจจุบันนี้อยู่ตรง
ปากแม่น้ำมูลที่ไหลไปบรรจบแม่น้ำโขงในราชอาณาจักรลาวปัจจุบัน เมื่อข้ามแม่น้ำ
โขงแล้วก็เคลื่อนผ่านมาทางทิศเหนือเรื่อยมาจนถึงหมู่บ้านชื่อ “โกนจ้อ” เป็นคำส่วย
แปลว่า “บ้านลูกหมา” ซึ่งหมู่บ้านโกนจ้อเป็นชื่อหมู่บ้านๆ หนึ่งที่อำเภอเมือง จังหวัด
อุบลราชธานี จากจุดนี้ขบวนอพยพก็เปลี่ยนทิศทางจากตะวันตกเฉียงเหนือเป็นทิศ
ตะวันตกเฉียงใต้เข้าสู่ท้องที่อันเป็นจังหวัดศรีสะเกษปัจจุบัน จากจุดนี้ได้มีการเปลี่ยน
ทิศทางอีกครั้ง จากทิศตะวันตกเฉียงใต้ลงไปทิศใต้ เข้าสู่เทือกเขาแดงแรก (ดงเร็ก,
ดงรัก เรียกตามฝรั่ง) ผ่านท้องที่อำเภอกันทรลักษณ์ แล้วมุ่งไปทิศตะวันตกเรียบเชิงเขา
ดงเร็ก ด้านทิศเหนือซึ่งอยู่ในราชอาณาจักรไทย และในที่สุดได้มาสิ้นสุดอยู่ในท้องที่

จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน ในการอพยพมาคราวนี้มีหลายพวก แต่ละพวกก็อพยพกันมาโดยมีหัวหน้าหรือผู้นำควบคุมมา ดังปรากฏในพงศาวดาร ดังนี้

พวกที่หนึ่ง ตั้งหลักฐานอยู่ที่บ้านเมืองที่ หัวหน้าชื่อ เชียงปุม มีน้องชายชื่อ เชียงป้อ (ปัจจุบันเป็นตำบลหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์)

พวกที่สอง ตั้งหลักฐานอยู่บ้านกุดหวาย (ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่อำเภอรัตนบุรี) หัวหน้าชื่อเชียงสี

พวกที่สาม ตั้งหลักฐานอยู่ที่บ้านเมืองสิง (ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่อำเภอชุมพลบุรี) หัวหน้าชื่อเชียงสง

พวกที่สี่ ตั้งหลักฐานอยู่ที่บ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวน (ปัจจุบันคืออำเภอ ขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ) หัวหน้าชื่อตากะจะ อยู่รวมกันกับเชียงขัน

พวกที่ห้า ตั้งหลักฐานอยู่ที่บ้านอจจะปะนึ่งหรือบ้านโคกอจจะ ปัจจุบันอยู่ในท้องที่อำเภอสังขะ) หัวหน้าชื่อ เชียงมะ

พวกที่หก ตั้งหลักฐานอยู่ที่บ้านจารพัด (ปัจจุบันเป็นตำบลจารพัด อำเภอ ศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์) หัวหน้าชื่อเชียงไชย

เมื่อต้นรัชกาลของสมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์กษัตริย์แห่งราชวงศ์บ้านพลูหลวง องค์สุดท้ายที่ครองกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2302 ข้างเผือกของพระที่นั่งสุริยามรินทร์ได้แตกโรหนิมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเข้าสู่เมืองพิมายอันเป็นเมืองในเขตการปกครอง เจ้าหน้าที่พลช้างพร้อมทั้งไพร่พลประมาณ 30 คน พากันออกติดตามไปก็ไม่พบ ผู้ติดตามได้สืบถามร่องรอยของช้างจากชาวเมืองพิมาย ซึ่งเป็นผู้ชำนาญภูมิประเทศในแถบนั้น ได้รับคำแนะนำให้ไปสืบถามพวกส่วยแทรกโพน ข้างแถบดงใหญ่เชิงเขาพนมดงแทรก (ดงรัก, ดงเร็ก เรียกตามฝรั่ง)

สำหรับหัวหน้าผู้ติดตามช้างเผือกนั้น พงศาวดารกล่าวแต่เพียงว่า “พระเจ้าสองพี่น้อง” เป็นหัวหน้าไม่ได้ระบุว่าเป็นใคร ก็สันนิษฐานกันไปต่างๆ นานา เมื่อเป็นดังนี้ก็เข้าใจว่าอาจเป็นขุนนางสองพี่น้องคู่ใดคู่หนึ่ง ซึ่งรับราชการอยู่ในกรมช้างนั่นเอง

เมื่อได้รับคำแนะนำจากชาวเมืองพิมายว่าช้างเผือกหนีไปทางไหนแล้ว สองพี่น้องซึ่งเป็นหัวหน้าคณะติดตามช้างจากเมืองหลวง ก็ยกขบวนเข้าดงที่บอันเป็น

เขตที่บรรพบุรุษชาวสุรินทร์แยกกันตั้งหลักฐานอยู่ ดังกล่าวแต่แรกครั้งแรกได้พบกับ
เชียงสีหัวหน้าหมู่บ้านกุดหวาย เชียงสีได้พาขุนนางสองพี่น้องที่ติดตามช้างไปพบ
หัวหน้าหมู่บ้านอื่น ๆ เพื่อจะได้ช่วยกันติดตามช้างต่อไป คือไปหาเชียงปุมที่บ้านเมือง
ที แล้วไปหาเชียงไชยที่บ้านจารพัตแล้วก็พากันไปหาเชียงขันท์ที่บ้านลำดอนแล้วไปหา
เชียงฆะที่บ้านอ้อจะปะเนิง จึงได้ความจากเชียงฆะว่าในเวลาบ่ายราวสองโมง เห็นช้าง
สีเผือกอยู่กับช้างป่าพากันลงเล่นน้ำที่หนองโชค(หนองบัว) ปัจจุบันอยู่ในท้องที่อำเภอ
สังขะ ขุนนางสองพี่น้องกับหัวหน้าหมู่บ้านต่างๆ เหล่านั้น พากันไปขึ้นต้นไม้ที่ริมหนอง
โชคคอยช้างโขลงนั้น ครั้นเวลาบ่ายโขลงดังกล่าวก็ออกมาเล่นน้ำตามเคย ปรากฏว่า
ช้างเผือกที่หายไปนั้นเดินอยู่กลางช้างป่า ช้างป่าเดินล้อมหลังไว้ ขุนนางสองพี่น้อง
เมื่อเห็นดังนั้นจึงเอาก้อนอิฐแปดก้อน ที่นำมาจากบ้านเสกเวทย์มนต์ตามวิธีการม
คศาสตร์ อิฐฐานแล้วปาก้อนอิฐไปยังโขลงช้างทั้งแปดทิศ ช้างป่าก็แตกตื่นหนีเข้า
ป่าหมดคงเหลือไว้แต่ช้างเผือกยืนอยู่เพียงเชือกเดียว ขุนนางสองพี่น้องก็ลงจากต้นไม้
พากันขึ้นขี่บนหลังช้างโดยสะดวก เมื่อจับช้างได้แล้วขุนนางสองพี่น้องและบริวารพา
กันเดินทางกลับ และหัวหน้าหมู่บ้านทั้งหลายที่มาช่วยเหลือในการจับช้างครั้งนั้น ก็ได้
อำนวยความสะดวกในการควบคุมช้างเผือกมาส่งยังกรุงศรีอยุธยาด้วยความปลอดภัย

ผลจากการที่หัวหน้าหมู่บ้านต่างๆ ได้มีส่วนช่วยในการติดตามจับช้างเผือก
แตกโรงครั้งนั้นทำให้ได้รับความดีความชอบปูนบำเหน็จโดยได้รับพระราชทาน
บรรดาศักดิ์ตามลำดับดังนี้

1. เชียงสีหรือตากระอาม ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงศรีนคร
เตาหัวเรือ ปกครองบ้านเมืองเตา (บ้านกุดหวายปัจจุบันคืออำเภอรัตนบุรี) ขึ้นตรง
ต่อเมืองพิมาย

2. เชียงปุม ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงสุรินทร์ภักดี ปกครอง
บ้านเมืองที ขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย ต่อมาได้มาสร้างเมืองใหม่ที่บ้านคูพาย เรียกว่า
เมืองปทายสมันต์ ปัจจุบันคือเมืองสุรินทร์แต่ยังขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย เช่นเดิม

3. ตากระจะ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงแก้วสุวรรณ

4. เชียงชั้นร์ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงปราบปกครองบ้าน
ปราสาทสระสี่เหลี่ยมดงลำดวนและยกฐานะเป็นเมืองขุขันธ์ ขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย

5. เชียงชะ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงเพชรปกครองบ้านอ้อ
จะปะนิงโคกโดง และยกฐานะขึ้นเป็นเมืองสังฆะ ขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย

6. เชียงไชย นายบ้านกุดไผทสิงขร ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุน
ไชยสุริยงกองนอก ขึ้นตรงต่อเมืองสังฆะ

หมายเหตุ การปกครองบ้านเมืองในสมัยนั้น เมืองทั้ง 4 เมืองข้างต้น ยังขึ้น
ตรงต่อเมืองพิมาย เนื่องจากกฎหมายยังไม่ได้ให้อำนาจเด็ดขาดแก่เจ้าเมืองในเรื่องที่
สำคัญ 2 เรื่อง คือ **การเก็บภาษีอากร** กับ **การชำระคดีความ**

กองนอก หมายถึง ตำแหน่งหัวหน้าบ้าน ซึ่งขึ้นตรงต่อเมืองอยู่ เช่น บ้าน
กุดไผทสิงขร ขึ้นตรงต่อเมืองสังฆะ ผู้ปกครองบ้านกุดไผทสิงขร มีตำแหน่งเป็นนาย
“กองนอก” คือ นอกเมืองสังฆะ

พ.ศ. 2310 กรุงศรีอยุธยา เสียแก่พม่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรง
กอบกู้เอกราชเป็นผลสำเร็จและได้ย้ายเมืองหลวงมาตั้งที่กรุงธนบุรี (ปัจจุบัน คือ กทม.
ฝั่งตะวันตกแม่น้ำเจ้าพระยา) โดยมีสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก และกรม
พระราชวังบรมมหาสุรสีหนาท เป็นกำลังสำคัญ

พ.ศ. 2321 เกิดความไม่สงบทางหัวเมืองฝ่ายตะวันออก เช่น เวียงจันทร์ จำปา
ศักดิ์ เสียมราช สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก ทรงเป็นแม่ทัพหลวง ยกกองทัพไป
ปราบปรามจนราบคาบ ในการศึกสงครามครั้งนี้

เมืองปทายสมันต์ เมืองขุขันธ์ เมืองสังฆะบุรี เมืองนครเตา รวมทั้งบ้าน
กุดไผทสิงขร เป็นกำลังสำคัญทั้งทางด้านการทหารและการส่งเสบียงบำรุงทุ่งกุลไผ
(เวียลปะเทีย) พื้นที่หลายพันไร่ จัดให้เป็นพื้นที่ทำนาส่งเสบียงบำรุงกองทัพ หลังจาก
บ้านเมืองสงบเรียบร้อย จึงได้รับปูนบำเหน็จความชอบ ดังนี้

1. หลวงสุรินทรภักดี ได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น พระสุรินทร
ภักดีศรีณรงค์จางวาง

2. หลวงแก้วสุวรรณ ได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระไกรภักดีศรีนครลำดวน

3. หลวงศรีนครเตาข้าวเรือ ได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระศรีนครเตาข้าวเรือ

4. หลวงเพชร ได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น พระสังฆะบุรีศรีนครอัจจะ

5. ขุนไชยสุริย กองนอก ได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น หลวงไชยสุริย กองนอก ทุกเมืองยังขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย เหมือนเดิม

พ.ศ. 2329 หลวงไชยสุริย กองนอก (ไชยไชย) ถึงแก่กรรม ท้าวคำ ซึ่งเป็นบุตรได้รับแต่งตั้งให้เป็น หลวงไชยสุริย กองนอก

พ.ศ. 2369 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เกิดกบฏ เจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทร์กับเจ้าโยราชบุตร ผู้ครองเมืองจำปาศักดิ์หันไปฝักใฝ่ญวน ยกกองทัพเข้ายึดเมืองนครราชสีมาและเมืองเดชอุดมจนถึงเมืองขุขันธ์ โปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาดคีตพลเสพ เป็นแม่ทัพหลวงพระยาราชสุภาวดี เป็นแม่ทัพหน้ายกกองทัพไปปราบปราม

การสงครามครั้งนี้ ทางเมืองสุรินทร์ เมืองสังฆะบุรี และเมืองขุขันธ์ได้เกณฑ์ทหารและผู้คนทั่วไป ไปร่วมสมทบกับกองทัพหลวง พุ่งกุดไผท (เวียลปะแท้ย) เป็นแหล่งเสบียงอาหารครั้งสำคัญอีกเช่นเดิม การสงครามครั้งนี้รบพุ่งกันนานเป็นเวลาหลายปี จึงเรียบริบร้อย เมื่อสงครามสงบเรียบริบร้อยเจ้าเมืองต่างๆ ได้รับปูนบำเหน็จความดีความชอบ โดยได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น “พระยา” ทั้งหมดและให้ขึ้นต่อกรุงเทพฯ โดยตรง พระราชสุภาวดี แม่ทัพหน้า ได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น เจ้าพระยาบดินทรเดชาฯ

ผลพวงจากการทำสงคราม ทำให้ผู้คนแตกตื่น ไปคนละทิศละทาง บ้านเมืองระส่ำระสาย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาบดินทรเดชาฯ ไปจัดระเบียบราชการตั้งกองสีกเลข (ทำสำมะโนประชากร) อยู่ที่แขวงทุ่งกุดไผท สันนิษฐานว่าเป็นบริเวณบ้านพันชีในปัจจุบันจัดหน่วยออกติดตามประชาชน

ให้กลับคืนถิ่น ซึ่งใช้เวลานานหลายปี จึงเรียบร้อย

พ.ศ. 2371 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาสังฆะบุรีศรีนครอัจจะ (ทองด้วง บุตรเชียง
ฆะ ตอนนี้อยู่ถึงแก่กรรมแล้ว) ไปรักษาราชการเมืองขุนันธ์เป็นพระยาไกรภักดี
ศรีนครลำดวน ส่วนเมืองสังฆะบุรี โปรดเกล้าฯ ให้ท้าวทองอินทร์ บุตรพระยาสังฆะอีก
คนเป็นพระยาสังฆะบุรีศรีนครอัจจะ เป็นเจ้าเมืองแทน

พ.ศ. 2398 หลวงไชยสุริย กอนนอก (เชื้อสายเชียงไชย) ถึงแก่กรรมและไม่มี
ทายาทที่จะสืบหน้าที่ราชการต่อ พระยาสังฆะบุรีศรีนครอัจจะ (ทองอินทร์) จึงได้
ขอตัว ขุนอินทร์ จากพระยากำแพงสงคราม เจ้าเมืองนครราชสีมารักษาราชการ
แทนและเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น “หลวงไชยสุริย” กอนนอก

พ.ศ. 2412 พระยาสังฆะบุรีศรีนครอัจจะ (ทองอินทร์) ไปเฝ้าละออธูลี
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 กราบบังคมทูลขอตั้งบ้านกุด
ไผตสิงขร (บ้านजारพัด) เป็นเมืองขอให้หลวงไชยสุริย กอนนอกเป็นเจ้าเมือง

ครั้ง ณ วันอังคาร ขึ้น ๘ ค่ำ เดือนเจ็ด ปีมะเส็ง พ.ศ. 2412 จึงทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้มีตราพระราชสีห์ ตั้งบ้านกุดไผตสิงขร (บ้านजारพัด) เป็นเมือง “ศรีขร-
ภูมิพิไชย” ตั้งให้หลวงไชยสุริย กอนนอก เป็นพระศรีขรภูมานุรักษ์เจ้าเมืองขึ้นต่อ
เมืองสังฆะ พระราชทานเครื่องยศ ประกอบด้วย

ลาดหมาก 1

คนโทเงิน 1

สัปทนแพรขลิบ 1

เสื้อผ้าตามสมควร

เขตแดนเมืองศรีขรภูมิพิไชย มีปรากฏตามตราพระราชสีห์ว่า ตั้งแต่ลำวัง
ประปอ ลำคลองกุดไผท ห้วยอ่างกัน ถึงห้วยตราฝั่งเหนือ ข้างห้วยอ่างกันมาบ้านดงโก
คลองลำน้ำฉิ่งฝั่งใต้ ขึ้นไปทางบ้านแหม บ้านหลวยอาด บ้านบอมโปรดเกล้าฯ ให้
พระยาสังฆะบุรีศรีนครอัจจะ กับพระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง พร้อมกันไป
ปักหลักที่

- ปลายห้วยตัดจุก 1
- ปลายคลองลำน้ำ 1
- ต้นคลองลำน้ำ 1
- บรรจบลำห้วยวังปอ 1

เป็นแขวงเมืองศรีขรภูมิพิสัย คณะกรรมการเมือง ประกอบด้วย

พระศรีขรภูมานุรักษ์	เจ้าเมือง
หลวงจตุรงค์วงษา	ปลัด
ขุนประสิทธิ์เกรียงไกร	ยกกระบัตร
พระราชทานเสื้อออตตลับคอกเล็ก 1	
ผ้าโพกขลิบ 1	ผ้าลายนุ่ง 1
ผ้าหม่นอน 1	แพรขาว 1

ให้ปลัดและยกกระบัตรเหมือนกันทั้ง 2 คน

พ.ศ. 2547 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นมณฑล จังหวัด อำเภอบ้าน ตามแบบยุโรป เมืองศรีภูมิพิสัย จึงถูกยุบเป็นอำเภอขึ้นตรงต่อจังหวัดสุรินทร์ มณฑลอุบลราชธานี ทุกเมืองต่างเตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงการปกครองตามระบบใหม่อยู่หลายปี จึงเรียบร้อยระหว่างนี้พระศรีขรภูมานุรักษ์ ชราภาพมาก จึงทูลเกล้าขอแต่งตั้งนายกรทอง (ยังไม่มีนามสกุล) เป็นนายอำเภอและได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงสุริยภัย แต่ถูกถอดถอนในเวลาต่อมา เจ้าเมืองสุรินทร์จึงส่งนายผ่านเมือง (ยังไม่มีนามสกุล) บุตรพระยาสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์ มารักษาราชการชั่วคราว และแต่งตั้งคณะกรรมการคณะหนึ่งเพื่อคัดเลือกผู้เหมาะสมมาเป็นนายอำเภอ คณะกรรมการได้เลือกนายทองแก้ว (ยังไม่มีนามสกุล) เจ้าเมืองตลุงมาเป็นนายอำเภอ ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงสุริโย ปฏิบัติหน้าที่ราชการได้ 3 ปี ก็ถึงแก่กรรมไม่มีผู้ใดเหมาะสมที่จะเป็นนายอำเภอ จังหวัดสุรินทร์ จึงทูลเกล้าขอแต่งตั้งนายผ่านเมือง มาเป็นนายอำเภออีกครั้งหนึ่งและได้รับบรรดาศักดิ์เป็น หลวงพิศิษฐสุรินทร์รัฐ ประจวบเหมาะกับการเตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงตามระบบใหม่เสร็จเรียบร้อยแล้ว หลวงพิศิษฐสุรินทร์รัฐ จึงถือว่าเป็นนายอำเภอศรีภูมิพิสัย คนแรกและมีผู้มาดำรงตำแหน่งนายอำเภอเรียงตามลำดับจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2555) ดังนี้

รายนามนายอำเภอศีขรภูมิ

1. หลวงพิศิษฐ สุรินทร์รัฐ (พันเมืองอัมมะนิมิ)	พ.ศ. 2454 - 2464
2. พระประเทศธรรมาภิบาล	พ.ศ. 2464 - 2466
3. ขุนศรีขรภูมานุรักษ์	พ.ศ. 2466 - 2469
4. หลวงจรูญจิตรประชา (จรูญ เศรษฐทัต)	พ.ศ. 2469 - 2476
5. ขุนสนิพนการ (ทั้ง จันพะกา)	พ.ศ. 2476 - 2477
6. นายสนั่น รักธรรม	พ.ศ. 2477 - 2478
7. ขุนจรูญจิตรประชาภมย์ (ปรุ้ง จรูญจิตรประชาภมย์)	พ.ศ. 2479 - 2490
8. นายพร สุนทรานู	1 มี.ค. 2490 - 5 ก.ค. 2493
9. ร.ต.ท.ยนต์ ประพิตรภา	5 ก.ค. 2493 - 27 ม.ค. 2495
10. นายมนูญ สุวรรณสมัทธิ	27 ม.ค. 2495 - 2 ก.ค. 2496
11. นายพยุง อิมสุวรรณ	2 ก.ค. 2496 - 18 ก.พ. 2499
12. ร.ต.ท.ยนต์ ประพิตรภา	18 ก.ค. 2499 - 15 มิ.ย. 2511
13. ร.ต.ต.นัย เกตุสิริ ร.น.	20 มิ.ย. 2411 - 15 ม.ค. 2513
14. ร.ต.อ.วิโรจน์ ภูจินดา	14 เม.ย. 2514 - 1 ก.ค. 2514
15. นายนิรันดร์ชาติประสพ	1 ก.ค. 2514 - 1 ก.ย. 2516
16. นายบำรุง วัฒนรัตน์	1 ก.ย. 2516 - 18 พ.ค. 2520
17. นายปรีชา รักษิต	18 พ.ค. 2520 - 26 พ.ย. 2522
18. ว่าที่ ร.ต.สุรินทร์ พันธุ์พุก	26 พ.ย. 2522 - 27 ต.ค. 2525
19. นายถนอม ส่งเสริม	27 ต.ค. 2525 - 27 พ.ค. 2528
20. นายประไพ สุขบท	27 พ.ค. 2528 - 15 ต.ค. 2530
21. นายศุภรัตน์ สุทธิศิริ	16 ต.ค. 2530 - 25 มี.ค. 2531
22. นายเกษมศักดิ์ แสนโกชน	6 ธ.ค. 2531 - 15 ต.ค. 2532
23. นายสัมพันธ์ รื่นรมย์	16 ต.ค. 2532 - 25 มี.ค. 2534
24. ร.ต.สมศักดิ์ บุญยอุปัทน	25 มี.ค. 2534 - 30 ส.ค. 2534
25. ร.ต.บุเรศศุภกาญจน์	11 พ.ย. 2534 - 30 ก.ย. 2537

26. นายสมพงษ์ นิยมตรง	17 ต.ค. 2537 – 31 ต.ค. 2538
27. นายณัฐศวร ภูเจริญ	1 พ.ย. 2538 – 21 พ.ย. 2542
28. นายรุ่ง สพสมัย	22 พ.ย. 2542 – 20 พ.ย. 2543
29. นายกฤษดา พานิชเจริญ	20 พ.ย. 2543 – 11 ธ.ค. 2544
30. นายศราวุธคุสกุลย์ศึกษากร	11 ธ.ค. 2544 – 23 ธ.ค. 2545
31. นายกฤษดา พานิชเจริญ	23 ธ.ค. 2545 – 26 ก.ย. 2550
32. นายวัชรินทร์ สืบสิทธิ์	12 พ.ย. 2550 – 24 ม.ค. 2553
33. นายเอกรัตน์ อังคสิทธิ์	22 ก.พ. 2553 – 1 พ.ค. 2554
34. นายเศรษฐชัย ธนารักษ์	18 พ.ค. 2554 – 12 ธ.ค. 2554
35. นายทำนอง ศรีเมือง	13 ธ.ค. 2554 – มี.ค. ๒๕๕๖
36. นายสันติชัย คงเถลิงศิริวัฒนา	11 มี.ค. 2556 – ปัจจุบัน

การย้ายที่ว่าการอำเภอ

อำเภอศีขรภูมิ (พิสัยขาดหายไปโดยไม่ทราบสาเหตุ) ในขณะนั้น แบ่งการปกครองออกเป็น 11 ตำบล คือ

1. ตำบลลำดวน	2. ตำบลจารพัด	3. ตำบลช้างปี
4. ตำบลยาง	5. ตำบลตรึม	6. ตำบลสำโรงทาบ
7. ตำบลขวาวใหญ่	8. ตำบลคาละแมะ	9. ตำบลหนองหะ
10. ตำบลกระอ้อม	11. ตำบลศรีสุข	

หลวงพิศิษฐสุรินทรรัฐ นายอำเภอเห็นว่า อาณาเขตการปกครองกว้างใหญ่ มาก ที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ที่บ้านจารพัด ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้เกือบสุดเขตอำเภอ ประชาชนส่วนใหญ่มาติดต่อราชการ ต้องเดินทางไกลลำบากมาก ข้าราชการ หน่วยงานต่างๆ ออกไปพบปะเยี่ยมเยียนประชาชนก็ลำบากเช่นกัน จึงคิดหาพื้นที่ ที่เป็นจุดศูนย์กลาง เพื่อย้ายที่ว่าการอำเภอใหม่

ขณะนั้นสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสนาบดี (รัฐมนตรี) กระทรวงมหาดไทย มีคำสั่งให้ตัดถนนเชื่อมต่อบริเวณมณฑลนครราชสีมา ถึงมณฑลอุบลราชธานี เรียกว่าทางหลวงแผ่นดิน ช่วงที่ถนนตัดผ่านเขตพื้นที่อำเภอศีขรภูมินั้น จะผ่านบ้านกระโดนคือ บ้านระแงง บ้านปราสาท บ้านอนันต์ไปสำโรงทาบ ห้วยทับทัน ฯลฯ ถนนสายนี้ไม่ผ่านบ้านจารพัด ซึ่งเป็นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอศีขรภูมิ ประกอบกับทางจังหวัด และกระทรวงมหาดไทย มีนโยบายให้สถานที่ราชการ ไปตั้งริมทางหลวงแผ่นดิน เพื่อสะดวกในการไปตรวจราชการ หลวงพิศิษฐสุรินทรรัฐ นายอำเภอ จึงตัดสินใจย้ายที่ว่าการอำเภอจากบ้านจารพัด ไปตั้งใหม่ที่บ้านตะเคียน ทิศใต้ปราสาทศรีขรภูมิ ริมทางหลวงแผ่นดินที่ตัดใหม่ (พื้นที่ที่ตั้งที่ว่าการอำเภอทุกวันนี้ ถ้าถือเอาองค์ปราสาท ศีขรภูมิเป็นหลัก ทางทิศตะวันตก เรียกว่าบ้านปราสาท ทางทิศตะวันออกเรื่อยไปจนถึงโรงเรียนศรีขรภูมิพิสัย โรงพยาบาลศีขรภูมิ เรียกว่าบ้านตะเคียน)

เมื่อย้ายที่ว่าการอำเภอศีขรภูมิมาตั้งที่บ้านตะเคียน ริมทางหลวงแผ่นดิน ชายทุ่งกุดไผท ช่วยแก้ปัญหาการให้บริการแก่ประชาชนที่มาติดต่อราชการที่ต้องเดินทางไกลได้มาก แต่ก็มีปัญหา อุปสรรค เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นที่ลุ่ม น้ำท่วม

ทุกปี ไม่สะดวกในการปฏิบัติงานราชการ จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภออีกครั้งหนึ่ง ไปตั้งที่บ้านอนันต์ ซึ่งเป็นที่สูง คือ บริเวณที่เป็นโรงเรียนบ้านอนันต์ทุกวันนี้ เป็นการย้ายที่ว่าการอำเภอครั้งที่สอง

พ.ศ. 2469 หลวงจรุงจิตประชา (จรุง เศรษฐทัตต์) ย้ายมาเป็นนายอำเภอ ศิขรภูมิ ทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ เปิดเดินรถไฟถึงจังหวัดอุบลราชธานี หลวงจรุงจิตประชาได้พิจารณาเห็นว่าที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่บ้านอนันต์ไม่เหมาะสม ประชาชนมาติดต่อราชการทางรถไฟ เมื่อลงรถไฟที่สถานีบ้านระแงง (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นสถานีรถไฟศิขรภูมิตามชื่ออำเภอ) ต้องเดินเท้าไปอำเภอที่บ้านอนันต์อีกเป็นระยะทาง 3-4 กิโลเมตรโดยประมาณ เจ้าหน้าที่ทางจังหวัด มาตรวจราชการที่ไม่สะดวก ทางหลวงแผ่นดินก็เป็นเพียงถนนพูนดินธรรมดาไม่สะดวกในการเดินทางโดยรถยนต์ หลวงจรุงจิตประชา (จรุง เศรษฐทัตต์) นายอำเภอ จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภออีกครั้งหนึ่งมาตั้งกึ่งกลางระหว่างบ้านปราสาทกับบ้านระแงง ซึ่งก็คือที่ตั้งที่ว่าการอำเภอศิขรภูมิในปัจจุบันนั่นเอง

พ.ศ. 2504 ร.ต.ท.ยนต์ ประพิตรภา เป็นนายอำเภอได้มีการแก้ไขการเขียนชื่ออำเภอใหม่ จากศิขรภูมิ เป็น ศิขรภูมิ โดยตัดอักษร “ร” ออกนัยว่าเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงตามลักษณะพื้นที่ คือ ศิขรภูมิ แปลว่า ภูมิแผ่นดินที่เป็นภูเขาหรือที่สูงตามลักษณะพื้นที่บ้านจารพัตที่ตั้งเมืองศิขรภูมิ ครั้งแรกนั่นเอง นับตั้งแต่นั้นมา จึงเขียนชื่ออำเภอศิขรภูมิ จนทุกวันนี้

หลักเมืองจารพัด

หลักเมืองจารพัด สร้างขึ้นเมื่อใดนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานในพงศาวดาร หรือ มีผู้ใดบันทึกไว้ สันนิษฐานว่าคงจะสร้างพร้อมกับการยกฐานะบ้านกุดไผทสิงขรเป็น เมืองศิขรภูมิพิไสยสอบถามจากผู้เฒ่าคนสูงวัยที่พอจะเชื่อถือได้ ก็ได้รับคำตอบเหมือนกัน คือ เกิดมาก็เห็นตาหลักเลย คนในท้องถิ่นตำบลจารพัดและหมู่บ้านใกล้เคียงจะ เรียกเสาหลักเมืองว่า “ตาหลัก” โดยออกสำเนียงภาษาเขมรท้องถิ่นว่า “ตาละ” เสาหลักเมืองทำจากไม้แก่นกราชต์เกลาเป็นรูปทรงตามลักษณะลำต้นเดิมส่วนบนโค้งมน ส่วนฐานตัดตรง สูงประมาณ 2 เมตร วัดโดยรอบ 90 เซนติเมตร ตั้งอยู่กลาง หมู่บ้านจารพัดในปัจจุบัน แต่ก่อนจะมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ เสาหลักเมืองยังอยู่ใน สภาพดีแต่ศาลาที่สร้างกันแดดกันฝนนั้นชำรุดทรุดโทรมผุพังหลังคารั่ว มีต้นข่อยขนาดใหญ่และต้นไทรขนาดใหญ่พอกันขึ้นโอบล้อมพันกันแผ่กิ่งก้านบดบังร่มครีมนจนแทบ มองไม่เห็นเสาหลักเมือง ตั้งอยู่บนเนินดินคล้ายจอมปลวก มีร่องรอยของผู้มากราบ ไหว้เคารพสักการบูชามิได้ขาด สืบเนื่องจากก้านรูป เชิงเทียน และอาหารคาวหวานที่ นำมาบวงสรวงเช่นไหว้

ประมาณปี พ.ศ. 2528 นายเสนอ มูลศาสตร์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ได้ มาตรวจการขุดลอกลำห้วยห้วยและปลูกต้นไม้สองฝั่งห้วย ได้แวะมากราบนมัสการ พระครูโชติวัตรวิมล (หลวงปู่แสม ธมฺมโชโต) และได้มากราบคารวะเสาหลักเมืองด้วย ได้พบเห็นศาลาหลักเมืองอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม เสาหลักเมืองมีต้นไม้ใหญ่ปกคลุมดูไม่เป็นสง่าราศี จึงได้ปรารภกับผู้นำท้องถิ่นตลอดจนชาวบ้านจารพัด ทุกคนให้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ พัฒนาบริเวณโดยรอบให้สะอาดเป็นที่น่าเคารพ สักการะการบูรณะปฏิสังขรณ์เริ่มด้วยการรานกิ่งไม้ที่บดบังออก จนโล่งเตียนเหลือไว้แต่ ต้นจากนั้นได้สร้างศาลาหลักเมืองขึ้นมาใหม่เป็นศาลาทรงไทยพื้นคอนกรีต ก่อกำแพง โดยรอยที่ตั้งเสาหลักเมืองก่ออิฐเป็นฐานรองรับและได้อัญเชิญเสาหลักเมืองขึ้น ประดิษฐานบนฐานรองรับนั้นดูเป็นสง่าราศีขึ้นและได้จัดให้มีงานสมโภชน์เป็นประจำ ทุกปีตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

พ.ศ. 2548 ได้มีการบูรณะปรับปรุงครั้งใหญ่โดยรื้อศาลาทรงไทยหลังเดิม ออก ขุดรากถอนโคนต้นไม้ใหญ่น้อยออกหมด ชาวบ้านจารพัด หมู่ที่ 1 และพี่น้อง ชาวตำบลจารพัดทั้ง 19 หมู่บ้าน (ขณะนั้นตำบลจารพัดมี 19 หมู่บ้าน) ได้เสียสละ บัณฑิตเป็นทุนในการดำเนินการตั้งรายการที่จารึกไว้ ณ กำแพงศาลาหลักเมืองใน ขณะนี้

วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2548 ได้จัดพิธีวางศิลาฤกษ์ศาลหลักเมืองหลังใหม่ได้ กราบบิมนต์พระครูธรรมรสสุนทร เจ้าคณะอำเภอศีขรภูมิในขณะนั้นมาเป็นประธาน ฝ่ายสงฆ์ และได้เชิญ **นายธงชัย มุ่งเจริญพร** นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ (อบจ.) มาเป็นประธานในพิธี

ศาลาหลักเมืองหลังใหม่ สร้างเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมหลังคาจัตุรมุขยอดฉัตร สวยสง่าเป็นที่เชิดหน้าชูตาของชาวตำบลจารพัดทุกคน ดังปรากฏอยู่ในขณะนี้

รายนามผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์ นับตั้งแต่ได้มีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองสุรินทร์ มีเจ้าเมืองและผู้ว่าราชการจังหวัดปกครองจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

1. พระกรุงศรีบุรีรักษ์ (สมุ สุमानนท์)	พ.ศ. 2451 – 2453
2. หลวงวิจิตสรไกร (ข้า ณ ป้อมเพชร)	พ.ศ. 2453 – 2454
3. พระอนันตรานุกูล (สว่าง พุกณานนท์)	พ.ศ. 2454 – 2457
4. หลวงประสงค์ สุขकारी (เทียบ สุวรรณิน)	พ.ศ. 2457 – 2461
5. พระยาสำเร็จนฤपाल (อนงค์ พยัคฆันตร)	พ.ศ. 2461 – 2465
6. พระนิกรจำนง (จิตร ไกรฤกษ์)	พ.ศ. 2465 - 2469
7. พระยาเสนานุชิต (จร ศกุนตะลักษณ์)	พ.ศ. 2469 – 2470
8. พระยาปทุมเทพภักดี (ธน ณ สงขลา)	พ.ศ. 2470 – 2471
9. พระยาสุริยาราชวรภัย (ศิริ วิเศษโกสิน)	พ.ศ. 2471 – 2476
10. พ.ต.อ.พระยาขจรธรณี (ปลั่ง โสภารักษ์)	พ.ศ. 2476 – 2477
11. พระศรีพิชัยบริบาล (สวัสต์ ปัทมดิลก)	พ.ศ. 2477 – 2481
12. หลวงนครคณูปถัมภ์ (หยวก ไพโรจน์)	พ.ศ. 2481 – 2484
13. นายโถม จงศิริ	พ.ศ. 2484 – 2489
14. ขุนไมตรีประชารักษ์ (ไมตรี ไมตรีประชารักษ์)	พ.ศ. 2489 – 2490
15. ขุนพำนัคนิคมคาม (สนธิ พำนัคนิคมคาม)	พ.ศ. 2490 – 2492
16. นายท่านุภรัตนดิลก ณ ภูเก็ต	พ.ศ. 2493 – 2496
17. นายเลื่อน ไชแสง	พ.ศ. 2496 – 2498
18. พ.ต.อ.นิรันดร์ ชัยนาม	พ.ศ. 2498 – 2500
19. นายมานิต ปุณพรรค์	พ.ศ. 2500 – 2501
20. หลวงปวิรรควรวิจิตร (จันทร์ เจริญชัย ปวิรรตวร)	พ.ศ.2501- 2505
21. นายคำณ สังขร	พ.ศ. 2505 – 2510
22. พล.ต.ต.วิเชียร สีมันตร	พ.ศ. 2510 – 2513

23. นายสงค์ รัชัฏ์เจริญ	พ.ศ. 2513 – 2514
24. นายฉลอง วัชรากร	พ.ศ. 2514 – 2515
25. นายสงวน สาริตานนท์	พ.ศ. 2515 – 2517
26. นายสุธี โอบอ้อม	พ.ศ. 2517 – 2519
27. นายฉลอง กัลป์ยามมิตร	พ.ศ. 2519 – 2523
28. นายเสนอ มุลศาสตร์	พ.ศ. 2523–30 ก.ย. 2530
29. นายเถกิง เจริญศรี	1 ตุลาคม 2530–30 กันยายน 2535
30. นายกอบกุล ทองลงยา	1 ตุลาคม 2535 – 30 กันยายน 2537
31. นายอุทัยพันธุ์ สวงนเสริมศรี	1 ตุลาคม 2537 – 19 ตุลาคม 2540
32. นายประวิทย์ สีหิโสภณ	20 ตุลาคม 2540 – มกราคม 2541
33. นายจำนง เฉลิมฉัตร	กุมภาพันธ์ 2541 – 30 กันยายน 2542
34. นายเกษมศักดิ์ แสนโกชน์	1 ตุลาคม 2542 – 30 กันยายน 2548
35. นายสมพงษ์ อนุยุทธพงศ์	1 ตุลาคม 2548 –12 พฤศจิกายน 2549
36. นายพูลศักดิ์ ประณูชนรพาล	13 พฤศจิกายน 2549-19 ตุลาคม 2551
37. นายปราโมทย์ สัจจารักษ์	20 ตุลาคม 2551 – 15 มีนาคม 2552
38. นายวิเชียร ชาลิต	16 มีนาคม 2552 – 2 พฤษภาคม 2553
39. นายระพี ผ่องบุพกิจ	3 พฤษภาคม 2553–30 กันยายน 2553
40. นายเสริม ไชยณรงค์	1 ตุลาคม 2553– 23 พฤศจิกายน 2554
41. นายนิรันดร์ กัลยาณมิตร	24 พฤศจิกายน 2554 – ปัจจุบัน

เชิงอรรถ

1. กันเกรา เป็นไม้เนื้อแข็งเหนียวทนทานใช้ทำเสาเรือน ชอบขึ้นตามที่ลุ่มทางภาคใต้เรียก “ไม้ตำเสา” คนเขมรท้องถิ่นรวมทั้งชาวกัมพูชาเรียก “เดอมตาเตรา” (สเตรา) หรือ “เณสเตรา” จัดเป็นไม้มงคล 1 ใน 9 ชนิด ในพิธีวงศิลาฤกษ์ ได้แก่ ชัยพฤกษ์ ราชพฤกษ์ สักทอง กันเกรา พะยูง ทองหลาง ทรงบันดาล ไม้สีสุข และขนุน ดอกกันเกรา เป็นดอกไม้สัญลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์

2. เมื่อพระเจ้าสองพี่น้อง และบรรดาเจ้าเมืองทั้ง 4 ตามจับช้างเผือกได้แล้ว ได้นำช้างเผือกมาพักค้างคืนที่บ้านจารพัต 1 คืน ชาวบ้านได้จัดอาหารเย็นต้อนรับคือ ละแวงตาม, โปะอังกาบ วันรุ่งขึ้นก่อนเดินทางกลับ ได้ทำอาหารว่างไว้รับประทานระหว่างทาง คือ ซอมชะเลอโดง ซอมอบบ และซอมกะบ้อง

3. ปีต่อมาเจ้าเมืองทั้ง 4 พากันไปหาพระเจ้าสองพี่น้องและพระเจ้าสองพี่น้องได้นำเข้าเฝ้าพระเจ้าอยู่หัวกราบทูลเรื่องราวคราวตามจับช้างเผือกให้ทราบ ครั้นนั้นเจ้าเมืองทั้ง 4 ได้นำของป่าที่หาได้ไปถวายด้วย คือ ตี๊กกระฮกกระเฮียล (น้ำผึ้ง) ระกัพระเกล (เต่า) ระฮ้องระแอง (ตะกวด) และยอดหวาย

4. รายนามเจ้าเมือง

1. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม)	พ.ศ. 2303 – 2337
2. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์ (ตี)	พ.ศ. 2337 – 2351
3. พระสุรินทร์ภักดีไผทสมันต์ (มี)	พ.ศ. 2351 – 2354
4. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์ (สุน)	พ.ศ. 2354 – 2394
5. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์ (ม่วง)	พ.ศ. 2359 – 2432
6. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์ (เยียบ)	พ.ศ. 2432 – 2433
7. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์ (ม่วง)	พ.ศ. 2433 – 2434
8. พระไชยณรงค์ภักดี (บุญนาค)	พ.ศ. 2435 – 2436
9. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์ (จรัญ)	พ.ศ. 2436 – 2438
10. พระสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์ (บุญจันทร์)	พ.ศ. 2438 – 2450
11. พระประเสริฐสุรินทร์บาล (ตุ้มทอง)	พ.ศ. 2450 – 2451

บรรณานุกรม

1. พงศาวดารเมืองสุรินทร์
จัดพิมพ์โดยกระทรวงวัฒนธรรม
2. ร้อยเรื่องเมืองสุรินทร์ กล้วย 1
สำนักหนังสือสุรินทร์สโมสร
3. ร้อยเรื่องเมืองสุรินทร์ กล้วย 2
สำนักหนังสือสุรินทร์สโมสร
4. กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศ
สำนักงานจังหวัดสุรินทร์
5. บันทึกปราชญ์ชาวบ้าน คนดีศรีภูมิ

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

1. พระครูปัญญาสิริธรรมพิมล	เจ้าคณะตำบลจารพัด
2. นายสันติชัย คงเถลิงศิริวัฒนา	นายอำเภอศรีขรภูมิ
3. นายทำนอง ศรีเมือง	ปลัดจังหวัดบุรีรัมย์
4. นายภคภูมิ บุตรโพธิ์	ท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์
5. นายวิทยา ใจแก้ว	ท้องถิ่นจังหวัดอำนาจเจริญ
6. นายเศกสม อินทรามะ	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจารพัด
7. นายจำเริญ ใจสำคัญ	อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านจารพัด
8. นายพิชัย สมไทย	อดีตกำนันตำบลจารพัด
9. นายสวัสดิ์ ไหมทอง	อดีตกำนันตำบลจารพัด
10. นายสำรวม มงคล	อดีตข้าราชการบำนาญ
11. นายสุพิน แผ่นงา	ผู้ใหญ่บ้าน ม.1

คณะทำงาน

1. นายสุพรรณ สีหะวงษ์	ข้าราชการบำนาญ
2. นายวีระ สายลุน	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลจารพัด
3. นายพนม พรหมมี	รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลจารพัด
4. พนักงานส่วนตำบลและพนักงานจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลจารพัด	

ผู้พิมพ์/ออกแบบรูปเล่ม

นางอรวนิดา ทาระจันทร์

เจ้าพนักงานธุรการ สังกัด อบต.จารพัด

นายธงชัย มุ่งเจริญพร อดีตนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์
ประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์ศาลหลักเมืองजारพัด เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2548

นายสวัสดิ์ ไหมทอง อดีตกำนันตำบลजारพัด กล่าวรายงานต่อประธาน
ในพิธีวางศิลาฤกษ์ศาลหลักเมืองजारพัด เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2548

องค์การบริหารส่วนตำบลจารพัด

หมู่ที่ 1 ตำบลจารพัด อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 32110 โทรศัพท์ : 0-4415-0089

เว็บไซต์ : www.charapat.go.th